

Цивільне право

УДК 341.96; 349

Попко Євген Вікторович

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного приватного права

Інститут міжнародних відносин

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Попко Евгений Викторович

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры международного частного права

Институт международных отношений

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Popko Yevgen

PhD, Teaching Fellow of International Private Law Department

Institute of International Relations

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**СПІВВІДНОШЕННЯ LEX SPORTIVA ТА МІЖНАРОДНОГО СПОРТИВНОГО
ПРАВА**

**СООТНОШЕНИЕ LEX SPORTIVA И МЕЖДУНАРОДНОГО СПОРТИВНОГО
ПРАВА**

LEX SPORTIVA AND INTERNATIONAL SPORTS LAW CO-RELATION

Анотація. Міжнародно-правові норми з регулювання спортивної діяльності на універсальному і регіональному рівні, вироблені державами і міжнародними міжурядовими організаціями, формують комплекс норм, що забезпечують міжнародне співробітництво в галузі спорту - міжнародне спортивне право. Дана стаття присвячена феномену *lex sportiva*, як одному з найважливіших елементів регулювання транскордонних спортивних відносин. Автор розглядає правову природу

норм *lex sportiva* та їх місце в системі міжнародного приватного права, а також зумовлює перспективи розвитку розглянутих норм, зачіпаючи актуальні проблеми, пов'язані з їх застосуванням. У статті розглядаються питання співвідношення норм звичаєвого права і норм м'якого права *Lex Sportiva*. Причини виникнення спортивного права обумовлені самим існуванням спорту. Спортивна діяльність, а також у багатьох випадках, проведення спортивних змагань, потребують спеціальних правових норм для нормального функціонування. Наявність спортсменів і офіційних осіб в спорті самостійно або спільно формують норми права забезпечують умови участі в змаганнях, умови проведення спортивних змагань, визначеності і дійсності результату змагань, можливість введення санкцій у разі порушення умов проведення спортивних змагань. Отже, ці правила *Lex Sportiva* разом з нормами звичаєвого права складають спортивне право. У випадках, коли виникає колізія норм права в спорті, правила, що регулюють спортивні змагання, а також спортивні норми права превалюють над звичайними нормами закону, оскільки вони були спеціально прийняті для регулювання спортивних змагань. У спорті діє принцип *Lex specialis derogat legi generali* (лат. «Спеціальний закон скасовує загальний закон»), відповідно до якого спеціальні правила спортивного права превалюють над звичайними правовими нормами.

Ключові слова: *lex sportiva*, міжнародне спортивне право, міжнародно-правові норми, міжнародне співробітництво.

Анотація. Международно-правовые нормы по регулированию спортивной деятельности на универсальном и региональном уровне, выработанные государствами и международными межправительственными организациями, формируют комплекс норм, обеспечивающих международное сотрудничество в области спорта —

международное спортивное право. Данная статья посвящена феномену *lex sportiva*, как одному из важнейших элементов регулирования трансграничных спортивных отношений. Автор рассматривает правовую природу норм *lex sportiva* и их место в системе международного частного права, а также предопределяет перспективы развития рассматриваемых норм, затрагивая актуальные проблемы, связанные с их применением. В статье рассматриваются вопросы соотношения норм обычного права и норм мягкого права *Lex Sportiva*. Причины возникновения спортивного права обусловлены самим существованием спорта. Спортивная деятельность, а также во многих случаях проведение спортивных соревнований нуждаются в специальных правовых нормах для нормального функционирования. Наличие спортсменов и официальных лиц в спорте самостоятельно или совместно формирующих нормы права обеспечивают условия участия в соревнованиях, условия проведения спортивных соревнований, определенности и действительности результата соревнований, возможности введения санкций, в случае нарушения условий проведения спортивных соревнований. Следовательно, эти правила *Lex Sportiva* вместе с нормами обычного права составляют спортивное право. В случаях, когда возникает коллизия норм права в спорте, правила, регулирующие спортивное соревнование, а также спортивные нормы права преваляют над обычными нормами закона, поскольку они были специально приняты для регулирования спортивных соревнований. В спорте действует принцип *Lex specialis derogat legi generali* (лат. «специальный закон отменяет общий закон»), в соответствии с которым специальные правила спортивного права преваляют над обычными правовыми нормами.

Ключевые слова: *lex sportiva*, международное спортивное право, международно-правовые нормы, международное сотрудничество.

Summary. *International legal norms for the regulation of sports activities at the universal and regional level, developed by states and international intergovernmental organizations, form a set of norms that ensure international cooperation in the field of sports - international sports law. This article is devoted to the phenomenon of lex sportiva, as one of the most important elements in the regulation of cross-border sports relations. The author examines the legal nature of the lex sportiva norms and their place in the system of private international law, and also predetermines the prospects for the development of the norms in question, touching upon the current problems associated with their application. The article examines the relationship between customary law and soft law - Lex Sportiva. The reasons for the emergence of sports law are due to the very existence of sports. Sports activities, as well as in many cases the holding of sports competitions, require special legal regulations for the normal functioning. The presence of athletes and officials in sports, independently or jointly forming the norms of law, ensures the conditions for participation in competitions, the conditions for holding sports competitions, the certainty and validity of the result of the competition, the possibility of imposing sanctions in case of violation of the conditions for holding sports competitions. Consequently, these Lex Sportiva rules, together with customary law, constitute sports law. In cases where there is a conflict of law in sport, the rules governing sporting competition as well as sporting rules of law prevail over ordinary rules of law as they have been specifically adopted to regulate sporting events. In sports, the principle Lex specialis derogat legi generali (Latin "a special law cancels a general law") is in force, according to which the special rules of sports law prevail over ordinary law.*

Key words: *lex sportiva, international sports law, international legal norms, international cooperation.*

Постановка проблеми. Вже протягом багатьох років спорт, як система певних соціокультурних цінностей, відіграє значну роль у підтримці гармонії життя суспільства, а також служить інструментом soft law (або «м'якого права») в дипломатії багатьох країн. У зв'язку з цим є важливим досліджувати і удосконалювати правове регулювання спортивних відносин, що ускладнюються за структурою і розширюються в просторі.

Розглядаючи джерела регулювання міжнародних спортивних відносин, крім самостійної галузі спортивного права, на особливу увагу заслуговує система норм *lex sportiva*. В даний час вчені і юристи усього світу ще не готові дати універсальне визначення поняттю *lex sportiva*, проте всі вони погоджуються з фактом існування цього правового феномена. Термін *lex sportiva* спочатку вводився в обіг для визначення нової форми регулювання сфери спорту, яка формувалася в межах арбітражної процедури Спортивного арбітражного суду (англ. Court of Arbitration for Sport або, далі - CAS) в м. Лозанна (Швейцарія). З плином часу твердження *lex sportiva* позитивно позначилося на визнання CAS як впливового судового органу в сфері спорту. Незабаром значення норм *lex sportiva* значно розширилося, ускладнилася внутрішнє ядро самої концепції, однак рішення CAS так і продовжують формувати концепцію *lex sportiva*.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Якщо ми звернемося до наукових праць авторів у галузі міжнародного спортивного права, то слід зазначити наступні визначення поняття і правової природи норм *lex sportiva*. Так, напевно, найвідоміший вчений та дослідник міжнародного спортивного права, професор спортивного права Афінського університету Д.П. Панагіотополос визначає *lex sportiva* як «систему для застосування спортивних нормативних правил на міжнародному спортивному рівні, що є особливого роду правовим порядком, який має свій власний юридичний

орган CAS, метою якого є захист і забезпечення застосування його положень» [1, с. 2190]. Інший всесвітньо відомий науковець Л.В.П. де Олівейра в своїх працях відзначає, що в систему норм *lex sportiva* крім рішень CAS, слід включати й норми, правила міжнародних спортивних організацій, на підставі яких саме арбітри і виносять свої рішення [2]. У пострадянській доктрині визначення *lex sportiva* дається видатним вченим в галузі спортивного права, С В. Алексєєвим: «... це система обов'язкових взаємопов'язаних норм, що характеризуються спільністю і специфічністю предмета правового регулювання, міжнародною спортивною діяльністю, що має спеціальні методи принципи і джерела, яка встановлює відповідальність за порушення цих норм, а також володіє певною автономністю в системі загального міжнародного права за умови, що виділення такої групи обумовлено зацікавленістю міжнародного співтовариства в більш ефективному регулюванні відповідного комплексу міжнародних відносин» [3, с. 356]. Л.І. Захарова вважає, що *lex sportiva* - це «сукупність правил поведінки, вироблених національними і міжнародними неурядовими організаціями Олімпійського руху, які отримують широке визнання, принаймні серед тих, хто демонструє намір брати участь у спортивній діяльності» [4, с. 63-64].

Формулювання цілей статті. Автор у статті за мету ставить розібратися із походженням самого терміну «*Lex Sportiva*» та дослідити його природу. Автор вважає за необхідне порівняти між собою поняття «*Lex Sportiva*» та «*Lex Mercatoria*», а також співвіднести міжнародне спортивне право із *lex sportiva*.

Виклад основного матеріалу. Термін «*Lex sportiva*» не є автентичним латинським терміном, це неологізм, штучно створений в наш час за аналогією до середньовічного терміну «*Lex mercatoria*». «*Lex mercatoria*» – це система нормативних приписів у галузі комерційних відносин, що використовувалася торговцями по всій Європі в

середньовічний період, вона мала багато схожого з англійським загальним правом (як системою правових звичаїв та актуальної судової практики), застосовувалася в системі торгових судів вздовж головних торговельних шляхів та функціонувала як міжнародне право торгівлі. Нині «Lex mercatoria» – це сукупність правил поведінки, вироблених учасниками міжнародного торгового обігу в процесі здійснення своєї діяльності, що застосовуються під час розгляду спору міжнародним комерційним арбітражем.

У lex mercatoria та lex sportiva є, як мінімум, три загальні схожі риси. По-перше, вони виводяться за рамки конкретної правової системи - міжнародної або національної. Lex sportiva, як і lex mercatoria, являє собою окрему регулюючу систему, яка не може бути однозначно названа ні міжнародно-правовою, ні внутрішньодержавною [5, с. 129]. По-друге, вони включають в свій склад норми неправового характеру, за допомогою яких здійснюється саморегулювання певних об'єднань, тільки в разі lex mercatoria мова йде про норми, що беруть свій початок у середньовічних правилах поведінки, які склалися в результаті багато в чому стихійній практик купецьких гільдій, а в разі lex sportiva - у корпоративних нормах, створених в результаті цілеспрямованої діяльності численних організацій Олімпійського руху. По-третє, і lex mercatoria, і lex sportiva припускають використання автономних способів нормативного регулювання та вирішення спорів. У lex mercatoria спостерігається відмова від традиційного правового інструментарію (зокрема, від колізійних принципів міжнародного приватного права) на користь «позанаціональних», «автономних» способів регулювання та ліквідації спорів. Теорія lex mercatoria отримала широке застосування в практиці міжнародних арбітражних судів у Франції, Швейцарії, Нідерландах, Швеції, США та інших країнах Заходу. У разі lex sportiva вбачається

можливим говорити не просто про окремі автономні способи, а про повну автономність дозволу спортивних суперечок в CAS.

Між *lex sportiva* і *lex mercatoria* існує, як мінімум, одна помітна відмінність. Основу *lex mercatoria* забезпечують такі неписані правила поведінки, як звичаї ділового обороту. *Lex sportiva* ґрунтується не на звичаях, що виникають на низовому рівні в неформальному спілкуванні, а на писаних нормах, закріплених на вищому рівні пірамідальної системи - в статутах і регламентах спортивних організацій. Про більший ступінь інституціоналізації в світі міжнародного спорту каже й впровадження у 1983 р. з ініціативи МОК єдиного для всього Олімпійського руху Спортивного арбітражного суду у Лозанні.

Підходи до тлумачення терміну *lex sportiva* дозволяють простежити важливу характерну рису цієї системи норм - автономність. У науковій літературі даний факт був детально розглянутий А.І. Понкиною. Наприклад, держава за замовчуванням легітимізує велику силу *lex sportiva* (в порівнянні з нормативними правовими актами) для спортивних єдиноборств, коли заподіяння шкоди здоров'ю суперника не тягне кримінально-правової або цивільно-правової відповідальності (якщо були дотримані спортивні правила поєдинку, встановлені у відповідному виді спорту) [6, с. 54-55]. Властива риса автономності, таким чином, відкриває нове поле для дискусій щодо правової природи феномена *lex sportiva*, оскільки надмірна свобода його застосування буде призводити до обмеження прав суб'єктів спортивних відносин. Про це ж говорить й в своїх наукових роботах Том Сербі, який детально розглянув питання, що виникає у зв'язку з цим, а саме – питання корупційності. Воно впливає з так званої «вседозволеності» норм *lex sportiva*, яке практично не приділяє увагу відповідальності, передбаченої для суб'єктів спорту [7].

Таким чином, система нормативного регулювання в галузі спорту включає два великих і самостійних блоки:

1) спортивне право, як систему нормативно-правового регулювання;

2) *lex sportiva* як комплекс іншого, неправового нормативного регулювання, що включає автономне від національних правових систем саморегулювання відносин в галузі спорту суб'єктами спорту, локально-корпоративне регулювання в сфері спорту і т.д.

Конкретні особливості спортивного правопорядку, такі як *Lex Sportiva*, мають вирішальне значення для забезпечення визначення широкомасштабної конкретної правової природи в даній галузі. Це правовий порядок, який включає в себе прийнятий державний закон і закон, прийнятий національними і міжнародними органами, що представляють організований спорт. Ці органи діють у відповідності до стандартів спортивних федерацій і в контексті автономії, наданої таким органам, що функціонують в рамках держави, у відповідності із субординацією, і на міжнародному рівні у вигляді особливих відносин, що пов'язують їх з відповідною міжнародною спортивною федерацією або МОК (Міжнародний Олімпійський Комітет). Закон не є, по суті, національним законодавством [8], але створюється таким чином, щоб його можна було застосовувати у національному спортивному правовому напрямку.

Однак особливістю *Lex Sportiva* є те, що він зачіпає ряд питань:

а) про застосування його положень в кожному національному спортивному правопорядку;

б) про вирішення конфліктів, які виникають щодо того, які права будуть переважати, і з якої причини. Більш того, необхідний спеціальний аналіз юрисдикції *Lex Sportiva* [9].

Lex Sportiva, як система для застосування спортивних нормативних правил на міжнародному спортивному рівні, є особливого роду правовим порядком, який має свій власний юридичний орган, CAS у Лозанні, метою

якого є захист і забезпечення застосування його положень. Таким чином, питання про санкції, введення, реалізацію та виконання рішень третейського суду та питання про його інтеграцію у систему національних юрисдикцій має першочергове значення.

Lex sportiva - це практика укладання договорів, яка виходить за межі національних кордонів і перетворює лише виробництво національного права на глобальне. *Lex Sportiva* складається з Олімпійської хартії, Кодексу WADA та підзаконних актів, правил та положень міжнародних та національних спортивних органів, які покладають обов'язкові права та обов'язки на приватних суб'єктів міжнародної спортивної спільноти. Як тільки ці договори вимагають транснаціональної дії, вони відриваються від будь-якого раніше існуючого правового порядку; однак це не є фатальним для їх існування. Юридичне джерело їх повноважень впливає з їх власної перевірки, яка остаточно оцінюється та перевіряється за допомогою процесу зовнішнього арбітражу, який передбачений самими договорами. Офіційний та організований закон виникає з цього процесу та функціонально є еквівалентним закону, що виробляється національними правовими системами.

Висновки. Таким чином, *lex sportiva* слід визначити як приватну автономну систему норм права, яка ґрунтується на рішеннях CAS і до складу якої входять принципи, звичаї і норми міжнародних спортивних федерацій та організацій, що регулюють правовідносини, що складаються в сфері спорту. Функціонування CAS підтверджує існування міжнародної сфери регулювання спортивних правових відносин, а схильність спортивних органів до саморегулювання і автономії знайшло прояв у концепції *lex sportiva*, яка з року в рік підтверджує свою актуальність та значимість.

Сьогодні спортивна діяльність і проведення відповідних заходів потребують спеціальних правових норм для свого нормального функціонування і ефективного розвитку.

Участь спортсменів і провідних спортивних діячів, що спільно формують норми права, забезпечить ефективний облік:

- а) заходів відповідності між конкурентами;
- б) умов участі в змаганнях;
- в) формату проведення вільних спортивних змагань;
- г) визначеності і дійсності результату змагання;
- д) доступності умов участі в змаганнях;
- е) надійності і обґрунтованості результату;
- ж) гарантії введення санкцій у разі порушень умов проведення спортивних змагань.

Зважаючи на вказані причини, зазначені норми права разом з нормами звичаєвого права складають *Lex Sportiva* - спортивне право. У випадках, коли виникає колізія норм права в спорті, правила, що регулюють спортивне змагання, а також спортивні норми права превалюють над звичайними нормами закону, оскільки вони були спеціально прийняті для регулювання спортивних змагань. Загальний принцип *lex specialis derogat legi generali* в повній мірі відноситься до *Lex Sportiva* - спортивному праву, відповідно до якого спеціальні спортивні правила превалюють над звичайними правовими нормами.

Література

1. Панагиотополос Д. П. Перспективы развития спортивного права и *Lex Sportiva* / Перевод с англ. О. А. Шевченко, Е. А. Кашехлебова // Актуальные проблемы российского права. 2014. №10(47). С. 2187-2196.

2. De Oliveira L.V.P. Lex sportiva as the contractual governing law // Int Sports Law J (2017) 17: 101-116. URL: <https://doi.org/10.1007/s40318-017-0116-5>
3. Алексеев С. В. Международное спортивное право: учебник для студентов вузов, обучающихся по направлениям 030500 «Юриспруденция» и 032101 «Физическая культура и спорт» / Под ред. Крашенинникова П. В. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2015. 895 с.
4. Захарова Л. И. «О спорт, ты – мир!». Роль международного права, lex sportiva и lex olympica в регулировании международных спортивных отношений. 2-е изд, перераб. и доп. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing: монография. М.: ГИ «Центральная типография», 2015. 277 с.
5. Goldman B. The Applicable Law: General Principles of Law — the Lex Mercatoria // Contemporary Problems in International Arbitration / J. M. Lew (ed.). London : Martinus Nijhof, 1987. P. 116; Stathopoulos M. (speech) in Sports and European Community Law. PP. 23-24. Cited in Panagiotopoulos D. Sports Law. Lex Sportiva and Lex Olympica. Theory and Praxis. AthensKomotini, 2011. P. 129.
6. Понкина А. И. Автономность спорта: теоретико-правовое исследование // Комиссия по спортивному праву Ассоциации юристов России; Национальное объединение спортивных юристов Российской Федерации. Серия: «Актуальные проблемы спортивного права». М.: НОСЮ, 2013. 102 с.
7. Serby T. Sports Corruption: Sporting Autonomy, Lex Sportiva and the Rule of Law // The Entertainment and Sports Law Journal. (2017) 15: 2, PP. 1-9. URL: <https://doi.org/10.16997/eslj.204>;
8. Panagiotopoulos D., Xristofilli T. International Law and Lex Sportiva // International Sports Law Review / Pandektis. 2006. Vol. 6. No 1/2. P. 11–13; см. также: Panagiotopoulos D. Sports Law. 2005. P. 102.; Paboukis

Ch. Lex Mercatoria as applicable law in the international contractual obligations (in Greek). Athens, 1996. P. 103 et seq;

9. Щодо питання про національне та міжнародне спортивне право та юрисдикцію Lex Sportiva див: Panagiotopoulos D. Sports Law II: Sports Jurisdiction (in Greek). Athens, 2006. P. 93 et seq., 143 et seq.

References

1. Panagiotopolos D.P. Prospects for the development of sports law and Lex Sportiva / Translated from English. O. A. Shevchenko, E. A. Kashekhlebova // Actual problems of Russian law. 2014. No10 (47). PP. 2187-2196.
2. De Oliveira L.V.P. Lex sportiva as the contractual governing law // Int Sports Law J (2017) 17. PP. 101-116. URL: <https://doi.org/10.1007/s40318-017-0116-5>
3. Alekseev SV International sports law: a textbook for university students studying in the areas 030500 "Jurisprudence" and 032101 "Physical culture and sports" / Ed. Krashennnikova P. V. M.: UNITI-DANA, 2015. 895 p.
4. Zakharova L. I. "About sport, you are the Peace!" The role of international law, lex sports and lex olympica in the regulation of international sports relations. 2nd ed, rev. and add. Saarbrücken: LAP Lambert Academic Publishing: Monograph. M.: GI "Central Printing House", 2015. 277 p.
5. Goldman B. The Applicable Law: General Principles of Law - the Lex Mercatoria // Contemporary Problems in International Arbitration / J. M. Lew (ed.). London: Martinus Nijhof, 1987. P. 116; Stathopoulos M. (speech) in Sports and European Community Law. PP. 23-24. Cited in Panagiotopoulos D. Sports Law. Lex Sportiva and Lex Olympica. Theory and Praxis. AthensKomotini, 2011. P. 129.
6. Ponkina A.I. Autonomy of sport: theoretical and legal research // Commission on Sports Law of the Russian Lawyers Association; National

Association of Sports Lawyers of the Russian Federation. Series: "Actual problems of sports law". M.: NOSYU, 2013. 102 p.

7. Serby T. Sports Corruption: Sporting Autonomy, Lex Sportiva and the Rule of Law // *The Entertainment and Sports Law Journal*. (2017) 15: 2. PP. 1-9. URL: <https://doi.org/10.16997/eslj.204>
8. Panagiotopoulos D., Xristofilli T. International Law and Lex Sportiva // *International Sports Law Review / Pandektis*. 2006. Vol. 6.No 1/2. PP. 11-13; see also: Panagiotopoulos D. Sports Law. 2005. P. 102. Paboukis Ch. *Lex Mercatoria as applicable law in the international contractual obligations (in Greek)*. Athens, 1996. P. 103 et seq.
9. Law on the national and international sports law and jurisdiction *Lex Sportiva* div: Panagiotopoulos D. Sports Law II: Sports Jurisdiction (in Greek). Athens, 2006. P. 93 et seq., 143 et seq.